

TĒ 37 CHIUⁿ LŪN THOAN-JIÁM PĪⁿ

Hit-ê òe thoan-jiám ê iân-kò, in-ūi ū bì-seng-bút. Ták chéng ê thoan-jiám pĪⁿ ê bì-seng-bút long bô saⁿ-tâng. Chit hō bì-seng-bút nā tit-tiòh háp-gĭ ê só-chāi, chiū òe hō i ték-piát ê pĪⁿ hoat-choh-khí-lâi. Ták khoán thoan-jiám pĪⁿ ê bì-seng-bút iáu-bē lóng chai, chhin-chhiūⁿ môa-chín hit hō pĪⁿ ê bì-seng-bút iáu-bē chai, sió-tng-jiát ê bì-seng-bút lóng chai.

Khàn-hō thoan-jiám cheng ê hoat-tō , pêng-siông ê kui-kú ū saⁿ hāng:

1. M̄-thang kang pak **chiūⁿ pan**.
2. Iáu-bē lim chiáh, tiòh ēng sat-bún-chúí sóe chhiú, iā tiòh ēng siau-tók ê iòh-chúí lâi chìm chhiú.
3. Nā nâ-âu thiàⁿ, á-sĭ khah bô sím-mih cheng-sĭn, sòng-khòai, tiòh kóaⁿ-kín kâ i-seng kóng.

Koh kúi-nā hāng ték-piát ê kui-kú, āu-lâi beh siông-sè kì tĭ ē-tóe (tē 580, 592 bĭn).

Tĭ chia sĭ beh iok-liók kóng khah iáu-kín ê pĪⁿ chiū-sĭ:

Sió-tng-jiát (小腸熱, *Enteric fever*).

Chì-hū-su-jiát (奎扶斯熱, *Typhus fever*).

Seng-hông-jiát (猩紅熱, *Scarlet fever*).

Môa-chín (麻疹, *Measles*).

Hĭ-ē-chôaⁿ-iām (耳下腺炎, *Mumps*).

Thian-jiân-chu (天然痘, *Small pox, Variola*).

Chúí-chu, ké-chu (水痘, *Chicken pox, Varicella*).

Sit-hū-tek-li-a (實扶的里亞, Pêh-âu-Chèng, *Diphtheria*).

Pah-jit-sàu (百日咳, *Whooping cough*).

Hó-liát-la (虎列拉, *Cholera*).

Siáu-jĭ-kip-sèng chek-chhé-chiân-kak-iām (小兒急性脊髓前角炎, *Acute poliomyelitis*).

Tāi-seng beh sió-khóa kóng-khí thoan-jiám pĪⁿ ê chóng-lūn. Chiah ê pĪⁿ hāi-tiòh ê só-chāi bô tâng, chhin-chhiūⁿ sió-tng-jiát khah-chōe hāi-tiòh sió-tng; sit-hū-tek-lí-a hāi-tiòh nâ-âu kap sĭn-keng; seng-hông-jiát hāi-tiòh phē-hu, ū-sĭ kap sĭn-chōng.

Lāng ū-ê khah khòai jiám-tiòh pĪⁿ, ū-ê khah hán-tit. In-ūi lāng ê huĭ ū khòng-tòk ê khui-lát, só-í bì-seng-bút sui-jiân jĭp lāng ê seng-khu bōe tek-khak hō lāng hōan-tiòh. Nā hit hō sin-thé ióng-chòng ê lāng chiū khah bōe jiám-tiòh, nā seng-khu soe-jiók-ê, chiū khah khòai jiám-tiòh; khòaiⁿ tē 22 chiuⁿ.

Nā kóng-khí jiát ê sū, khah-siông sĭ hun gō kĭ, iā chit gō kĭ ê sĭ-kan, sĭ tui chit nng jĭt khí, kàu kúi-nā lé-pài ūi-chí. Chiah-ê pài tĭ ē-tóe:

1. Chiām-hòk-kĭ (潛伏期, *Incubation period*): Tui bì-seng-bút jĭp lāng seng-khu ê sĭ, kàu hit ê pĪⁿ hoat-choh-khí-lâi ê jĭt; á-sĭ lâi kóng, chiū-sĭ tui jiám-tiòh pĪⁿ-tók khí, kàu hoat pĪⁿ ūi-chí ê kĭ-kan.
2. Cheng-chìn-kĭ (增進期, *Stage of development, or invasion*): Chiū-sĭ jiát tui chhō-khí jiát kàu tiāⁿ-tiòh kòaiⁿ ê kĭ.
3. Kék-kĭ (極期, *Fastigium*): Chiū-sĭ jiát ê kòaiⁿ í-keng kàu tiāⁿ-tiòh ê sĭ-kĭ.

4. Kiám-thè-kî (減退期, *Stage of defeverescence*): Chiū-sī jiát kàng-lòh kē ê sî-kî. Chit ê kiám-thè-kî ū-sī tī kúi-nā sî-kan-lāi chiah òe thè, chit hō kiò-chòe hun-lī (分利, *crisis*, tē 470 tô); koh chit khoán ê jiát tiòh chit jit í-siông, chiah chiām-chiām lòh kē, chit hō kiò-chòe sán-hoan (散渙, *lysis*, tē 471 tô, tē 548 bīn).

5. Kheng-khòai-kî (輕快期, *Convalescence*): Chit kî sī lóng bô jiát ê sî-kî; m̄-kú lāng tiòh an-chēng, kàu seng-khu kiông-chòng, hō tók-khì lóng lī. Tī chit kî sī iàu-kín tiòh sió-sim chiàu-kò, tiau-ióng, nā bô, pīⁿ òe koh khí.

Thôan-jiám pīⁿ ê cheng-chōng, ták khoán pīⁿ ū ka-kī ê cheng-chōng, m̄-kú khah-chōe sī chhin-chhiūⁿ ē-tóe:

Lāng bô ài chiah, chiah bōe siau-hòa, chih ū thai, chhui-ta, pì-kiat, áu-thò, pak-tó thiàⁿ. Sim ê méh-phok khah kín.

Hō-khip iā khak kín.

Phê-hu sio koh ta, chhut âng tiám, kiò-chòe hoat-chín.

Jiō kiám-chió koh âng.

Thâu-khak thiàⁿ, khí jiát, hoat tiō, khùn bōe-lòh-bīn, ū-sī m̄-chai-lāng. Seng-khu òe sán-lòh-khì.

Sió-tng-jiát: Tēng-gī : Chit-ê chiū-sī thôan-jiám pīⁿ tui tēk-piát ê sòe-khún khí, tãi-pō-hūn òe hāi-tiòh sió-tng.

Gôan-in: Sī *bacillus typhosus*, chiū-sī sió-tng-jiát ê sòe-khún. Tui lim tiòh chit hō bī-seng-bút ê chú, á-sī gū-leng, á-sī pát khoán ê sit-bút. Lāi thôan-jiám chit ê pīⁿ, hō-sin chin lī-hāi. Chit hō pīⁿ-lāng pùn ê lāi-bīn, ū chiah ê bī-seng-bút put-chí chōe. Hō-sin pe hioh tī hit hō pùn ê tēng-bīn, i ê kha òe liām-lióh bī-seng-bút, chiah pe kàu chàu-kha, á-sī chiah-png-thiaⁿ, hioh-tiòh lāng ê sit-bút; iā tui i ê kha liām-tiòh ê bī-seng-bút, bák-tiòh sit-bút; lāng lāi chiah chiū thôan-jiám-tiòh sió-tng-jiát (tē 473 tô). Só-í sī iàu-kín, tiòh biát hō-sin. Siàu-liân ê lāng, chấp-gō chī jī-chấp-gō hē-ê, khah-khòai tú-tiòh chit hō cheng. Nā-sī siàu-liân lāng tú-tiòh chit hō pīⁿ, khiok iū khah khòai hó. Ài **chiah** chiū ê lāng chiū khah oh-tit i-tī. Lāng nā bat keng-kē sió-tng-jiát, chiū khah hán-tit koh jiám-tiòh.

Pīⁿ-lí-kái-phò (*Pathology*): Sió-tng-jiát cheng sī òe hō lāng tng-nih siⁿ ùi-iông, hit ê khah khòai siông-tiòh siⁿ ùi-iông ê só-chāi, chiū-sī kún tī bông-tng ê sió-tng hit ūi. Chóng-sī ū-sī tng-nih ták só-chāi lóng òe khí siⁿ ùi-iông. Tng-nih só siⁿ ùi-iông ê chơ-chit, chiū-sī sió-tng-liām-mòh-lāi ê līm-pa-chôaⁿ (*Peyer's patches*). Chit-ê chiū-sī tng ê liām-mòh, iā ū hun chòe sī chām:

1. Púi-tōa (肥大, *Hyperplasia*): Hoat-iām, hoat cheng, tãi-seng huìh sī khah-chōe, āu-lāi hoat cheng ê sī, huìh-kng sok-ân.
2. Huìh khah oh-tit **liū-hèng**, hiah ê līm-pa-chôaⁿ phò phê nōa-khì (tē 474 tô). Chit-tiáp nā khòaiⁿ tng-á ê liām-mòh sī sió-khóa chhin-chhiūⁿ lán pēng-siông khòaiⁿ-kìⁿ lāng ê kha siⁿ thiàⁿ, siⁿ ùi-iông.
3. Tē saⁿ chām, sī tui hit-ê siⁿ ùi-iông ê līm-pa-chôaⁿ ê liām-mòh í-keng pìⁿ-chiāⁿ sí-bah lóng nōa-khì khí, kàu lak-khí-lāi ùi-chí. Chit-ê sī tē it gúi-hiám ê sī-chūn, in-úi teh nōa ê sī, tng-á

phòa-khì , á-sī , tng-á ê huìh-kng phòa-khì , chhut-huìh sī chin khòai (tē 475 tô) . Chit chām sī chha-put-to tī tē saⁿ lé-pài ê tiong-kan .

4. Tē sī chām chiū-sī siⁿ ùi-iông ê só-chāi chiām-chiām khah hó pìⁿ-chiāⁿ khi ê chơ-chit. Tī siⁿ ùi-iông ê ē-tóe, ũ siⁿ sin ê bah-gê-chơ-chit; tng-á ê liām-mớh ũ siⁿ sin-ê, ná-óa, hō hit ê ùi-iông ê siông-chhùi khah sòe. Bô lōa-kú, hiah-ê khi ê chơ-chit lóng hó-hó, chhin-chhiūⁿ hó-bah chit-poaⁿ-iūⁿ.

Ū-sī lāng ũ sió-tng-jiát òe liān-lūi-tiòh sim-chōng, koaⁿ, sīn-chōng, sīn-keng, chek-chui-kut, chēng-méh, hì-chōng.

Chēng-chōng: Chiām-hòk-kī tui gō jit chì jī-cháp-saⁿ jit, khah-siông cháp jit chì cháp-si jit. Sió-tng-jiát khah-siông sī chiām-chiām khí, m̄-kú bat khòaⁿ lāng hut-jiān-kan khí pīⁿ.

Seng-khu chin ià-lái, bô ài chòe kang; ùi-kòaⁿ; thau-khah thiàⁿ; bô ài chiáh; pì-kiat á-sī hā-lī; ũ-sī pak-tó thiàⁿ, tī pak-tó-bé chiàⁿ-chhiú pēng; ũ-sī lâu phīⁿ-huìh; ũ-sī khí sàu. Iā bat kan-ta hoat-jiát, iā bô khòaⁿ-kìⁿ pát mih koh-iūⁿ.

Thau chit lé-pài: Sió-tng-jiát ê hoat-jiát tāi-seng hit lāk jit phê-nih ná-bong bá-sio, ē-pō-sī pí chá-khì-sī ũ khah tng (tē 477 tô); ũ-sī thé-un kàu 103°-104° tō F. (39.4°-40° C.). Mēh khah bān. Khah-siông pát mih jiát ê mēh m̄-sī chhin-chhiūⁿ án-ni, i ê thé-un nā khí chit tō, mēh-phok tiòh khah kín cháp-ē, só-í i ê thé-un nā khí gō tō, i ê mēh chiàu hoat-tō eng-kai tiòh chha-put-to 120; m̄-kú sió-tng-jiát ê mēh, thau chit lé-pài hán-tit kè 100-ē, āu-lái nā khah siông-tiōng òe khí kàu 120 á-sī 130-ē, hit-ê sī tng. Chih ũ thai, ũ pì-kiat á-sī hā-lī. Pak-tó thiàⁿ, sió-khóa phòng-hong, ũ-sī sàu. Chha-put-to tē chhit jit, pī ũ chēng, tī pak-tó-phē ũ chhut âng tiám.

Tē jī lé-pài: Chēng-chōng khah tng, khah siáu-sán, mēh khah kín, lāng chin ià, nā ũ hā pùn sī ng-sek. Nā ũ pì-kiat, lái kòan-tng, pùn iū-gòan sī ng-sek. Chhùi-chih tiong-ng ũ pēh-thai, tī pìⁿ-á âng koh ta. Lāng m̄-chai-lāng, lām-sám liām. Tī tē jī lé-pài-bé tiòh tī-hông, kiaⁿ-liáu tng-á phòa-chng-khang, á-sī chhut-huìh.

Tē saⁿ lé-pài: Chá-khì thé-un chiū òe kàng khah kē. Lāng put-chí siáu-sán. Tng phòa-chng-khang, á-sī chhut-huìh. Sim khiām lát. Ū-sī tāi-, siáu-piān sit kìm.

Tē sī lé-pài: Thé-un ũn-ũn-á thē, chēng-chōng kiám-chió. Ték-piát ê chēng-chōng sī chiàu ē-tóe:

Phē-nih hoat-chín ê chēng-chōng: Hiah ê tiám sī 2-4mm. ê tōa, thong seng-khu hán-tit khòaⁿ, ũ-sī chí-ũ chhut kúi tiám nā-tiāⁿ. Hit ê sek hún-âng, pí phê khah phū tām-póh. Nā ēng chhiú ká i chhih, âng-sek chiū bô khòaⁿ-kìⁿ. Khah-siông khòaⁿ-kìⁿ ê só-chāi sī tī pak-tó-phē kap heng-khám.

Siáu-hòa-khì: Tī 100 pīⁿ-lāng ê tiong-kan 25-ê ũ hā-lī, 75-ê ũ pì-kiat.

Tng-á chhut-huìh: Tē jī lé-pài-bé, á-sī saⁿ lé-pài. Lāng hut-jiān bô khòaⁿ-òah, thé-un hut-jiān lak khah kē.

Tng-á phòa-chng-khang: Hut-jiān-kan chin thiàⁿ, khah-siông tī tiong-ng ê pak-tó-bé; ũ-sī thiàⁿ sī khah bô siông-tiōng; ũ-sī phòng-hong.

Tī-liáu: Sió-tng-jiát sī khàn-hō òe pang-chān hō i hó ê pīⁿ, só-í khàn-hō ê lāng chōe-chōe hoaⁿ-hí chiàu-kòe chit hō pīⁿ; pīⁿ-lāng òe hó á bōe, tōa-pòⁿ sī óa-khò khàn-hō, in-ũi kan-ta ēng iòh, kap gōa-kho ê hoat-tō, sī bōe i-tī-tit.

Pīⁿ-lâng jip i-īⁿ ê sī, tiòh tãi-seng pī-pān chit tiuⁿ tú-hó hah ê bîn-chhng. Chit Tiuⁿ bîn-chhng m̄-thang hē óa m̄g-piⁿ, kiaⁿ-liáu chhut-jip ê lâng kiáu-jiáu i. Koh chit hāng tiòh hē tī khàn-hō khòaⁿ-ōe-tiòh ê só-chāi. Teh pī-pān pīⁿ-lâng ê bîn-chhng, sī kap pêng-siōng-sī siāng khoán. Nā-sī pīⁿ kah siōng-tiōng-ê, tiòh ke chhu chit niá iū-pò. Pīⁿ-lâng chit-ē jip īⁿ chiū liām-piⁿ hō i tó tī bîn-chhng-nih. Kā pīⁿ-lâng thng gōa-bīn ê i-hók khí-lái, m̄-thang hō i siuⁿ lô-tōng, in-ūi m̄-chai hit ê pīⁿ cháiⁿ-iūⁿ; só-í kiaⁿ-liáu pīⁿ-lâng nā tín-tāng, i ê tng-á ài phò-chhng-khang, á-sī chhut-huih. Iā tiòh sió-sim lái kā pīⁿ-lâng sóe-ék. Sóe pak-tó ê sī, tiòh sòe-jī, m̄-thang chhut lát; iā tiòh pang-chān pīⁿ-lâng hoan sin, bóh-tit hō i ka-kī khí-lái chē.

Khàn-hō múi pái thòe pīⁿ-lâng chhng tãi-chi liáu-āu, tiòh ēng siau-tók-iòh-chúi sóe i ê chhiú. Beh chiah p̄ng ê tãi-seng iā tiòh án-ni. Khàn-hō iā tiòh ka-kī kín-sīn, chiah, khùn, lóng tiòh an-chēng, tiòh ták jit khi gōa-bīn ūn-tōng, lái tit-tiòh hó ê khong-khi. Nā chiah téng-bīn chiah ê hoat-tō lái kiāⁿ, sió-tng-jiát cheng chiū kah hán-tit thòan-jiám pát lâng, iā pún-sin kah bōe tú-tiòh chit hō cheng.

Hōan-nā tú-tiòh chit hō pīⁿ-ê, tiòh m̄ng khòaⁿ i só chiah ê chúi kap gū-leng sī tui tó-lòh-lái, iā tiòh siat-hoat kā tū-khi, chiah bōe thòan-jiám pát lâng. Beh tī-hong chit khoán ê pīⁿ, kah hó ê hoat-tō, hōan-nā só chiah ê mih, lóng tiòh kè-chú hō sèk. Tē it iàu-kín-ê, sī pīⁿ-lâng só ēng ê tē-poe, tē-sī, tiòh chhng hō i chheng-khi. Só ēng ê óaⁿ kap khi-kū iā tiòh ēng kún-chúi sóe.

Pīⁿ-lâng só ēng it-khai ê ke-si mih-kiāⁿ, lóng m̄-thang koh hō pát lâng ēng, tiòh lēng-gōa siat-ê.

Chit hō pīⁿ-lâng ê thòan-jiám ū-sī sī in-ūi tãi-piān ê bī-seng-bút, tē hō-chúi lâu kàu khoe-nih, á-sī chúi-chíⁿ-nih. Lâng chiah hit ê chúi, chiū ōe jiám-tiòh.

Sió-tng-jiát ê pīⁿ-lâng tãi-, siáu-piān ê sī, sūi-sī tiòh ēng siau-tók-iòh-chúi (*lotio carbolie* 1-20) piāⁿ tī tãi-piān-khi, lái khàm tī pùn ê téng-bīn, lám hō thau; theng chấp-jī tiám-cheng-kú, chiah piāⁿ hiat-kák. Pīⁿ-lâng ê tãi-, siáu-piān tiòh hē-teh, hō i-seng thang kiám-giām. Chóng-sī m̄-thang hē tī pīⁿ-lâng ê pàng-lái, tiòh hē tī giām tãi-, siáu-piān sek-lái. Piān-khi tiòh chiong siau-tók-iòh-chúi, sóe hō chheng-khi. Koh i só chhng ê i-hók, kap teh kah ê phē-toaⁿ, tiòh tãi-seng chìm tī siau-tók-iòh-chúi, chấp-jī tiám-cheng-kú, jiān-āu chiah thang sóe.

Nā-sī i-seng ēng pit ūi pīⁿ-lâng ê seng-khu-nih, chiū m̄-thang sóe-khi-lái; pit tiòh siau-tók. Kā pīⁿ-lâng chhng saⁿ, tiòh tī bīn-thau-chēng chhng, kiaⁿ-liáu pīⁿ-lâng hoan-sin bō lī-piān. Tiòh pī-pān chit tiuⁿ múi sī tiám ê thé-un-piò; chiū ēng thé-un-khi lái kiám-un, liām-piⁿ sòe kì-teh. Thé-un-khi m̄-thang hō pát lâng ēng. Tiòh chiong chit ki po-lê-kan, hē-tām-pòh mī-hoe tī ē-tóe, chiah thīn tām-pòh *lotio carbolie* 1-20, chiah hē thé-un-khi tī hit lái-bīn. Āu pái beh koh ēng ê sī tiòh ēng chúi sóe hō chheng-khi, chiah chhit hō ta. Kiám-un ê sī, tiòh sòe sng i ê mēh-phok kap hō-khip. Sī kah hó tiòh kiám-un tī koh-ē-khang, iā tiòh tiāⁿ-tiāⁿ siāng hit só-chāi.

Sít-bút: Hōan-tiòh sió-tng-jiát, kah hó ēng gū-leng hō i chiah, in-ūi gū-leng jip pak-tó. Iáu-bē kàu tng siⁿ ùi-iōng ê só-chāi, kah-chōe siau-hòa; iā m̄-sī chhin-chhiūⁿ hit hō tēng, koh ngī ê mih, ōe gāi-tiòh tng siⁿ ùi-iōng ê ūi, tī-kàu tng phò-chhng-khang, á-sī chhut-huih. Só ēng ê gū-leng, 24 tiám-cheng ê sī-kan, lóng-chóng tiòh ū 1,600.0c.c. Múi nng tiám-cheng chiah 200.0c.c. Chiah ê sī thang thau chit pòⁿ ê ì-jīn-bē-thng, á-sī chit pòⁿ chiòh-he-chúi lái pang-chān gū-leng hō siau-hòa. Nā-sī pīⁿ-lâng thờ kui kak ê gū-leng, á-sī tãi-piān-lái ū kui tē bōe siau-hòa ê gū-leng, tiòh ēng í-keng siau-kòe gū-leng ê hoat-tō, lái pang-chān gū-leng hō siau-hòa.

Iā ū kúi-nā hāng pát mih thang chiáh, chiū-sī ám, tē kap gū-leng, kè-lū ē gū-bah-chiap, gū-leng chham chhiⁿ koe-nng kiáu hō i chiáu, á-sī koe-nng-chheng kap chúí. Múi pái só chiáh tiòh 200.0c.c. Tiòh chiáu sī-chūn hō i chiáh, chóng-sī ū-sī pīⁿ-lâng bô ài thàn án-ni lái kiáⁿ; bô lūn ēng sím-mih hoat-tō khng i, i iā m-chiáh; án-ni tiòh tui phīⁿ-khang kā i chhī, m-thang chhut-chhāi pīⁿ-lâng ē ì-sù. Ták pái chiáh liáu-āu, tiòh ēng sóa-kháu iòh-chúí, chhin-chhiūⁿ *glycerinum boracis*, sóe i ē chhui.

Beh hō jiát thè ē hoat-tō, tē it hó chiū-sī kā i sóe léng-chúí-ék. Chit ē hoat-tō í-keng ū kóng-khí (tē 16 chiuⁿ). Nā bōe thang kā i chìm tī léng-chúí-nih, tiòh kā i jiú seng-khu, á-sī ēng phē-toaⁿ chìm tī léng-chúí, chiah kā pau seng-khu (tē 137-8 tō; tē 476 tō; iā tē 193 bīn).

Múi-jit chá-àm tiòh kā i jiú seng-khu, bô lūn jiát tâng á-sī khin.

I ē bīn-chhng tiòh chhng hō chheng-khì, nā ū ki-hōe, chhin-chhiūⁿ sóe-ék ē sī, tiòh sòa hian jiók-á. Tiòh tī-hng jiók-siong (tē 163 bīn).

Nā sió-tng-jiát beh hó ē sī, hit ē thè-un òe chiām-chiām kàng kē (tē 477 tō). Só-í nā-sī hut-jiân-kan thè-un kàng-lòh kē, sī tiòh sòe-jī; nā pīⁿ-lâng ē chng-chng m-hó, tiòh liâm-piⁿ kā i-seng kóng. Kàu tē saⁿ lé-pài ē sī-kī, sī tē it gūi- hiám ē sī-chūn, in-ūi sī tng-nih hiah-ē siⁿ ùi-iōng iūⁿ-khì ē mih, teh-beh lak-lòh-lái, pīⁿ-lâng ē tng-á ū-sī òe phò chng-khang, á-sī òe chhut-huih.

Chng-thâu nā kah siong-tiōng ē sī, pīⁿ-lâng òe tó chhiò-chhiò, iā lóng hun-hun bê-bê, put-seng-jīn-sū, **chhui pe** lām-sám kóng, chit-ē kiò-chòe chiam-bōng (譫妄, *delrium*). Chhui-tūn ta kàu pít-khì.chih-thai kāu, **pê chhng khng chhiòh**, m-chiáh pòⁿ hāng. Chit khoán sī gūi-hiám, m-kú ū-sī òe hó. Chiàu-kò chit khoán ē pīⁿ-lâng m-thang kóng sī bô òng-bāng. Chit khoán ē pīⁿ bōe àn-sng-tit tī-sī chiah òe hó, in-ūi teh-beh hó ē sī koh-chài hoat jiát chit pái, á-sī nng pái sī khòai-khòai.

Pīⁿ-lâng ē tng-á phò chng-khang òe pīⁿ-chiáⁿ pak-mòh-iām. Nā tú-tiòh chit hō, i-seng tiòh liâm-piⁿ kā i chhiú-sút pak-tó, i-tī phò ē só-chhāi.

Ū-sī pīⁿ-lâng bōe siáu-piān, nā-sī kè cháp-jī tiám-cheng-kú iáu-bē siáu-piān, chiū tiòh kā i-seng kóng.

Ū-sī pak-tó ū tiūⁿ, phng-hong. Tng-lāi ū khì, i-tī ē hoat-tō, chiū-sī ēng pàng khì ē chhiū-leng-kng, kiò-chòe tit-tng-tō-khì-kng, kā chng tui kong-būn jip-khì (tī 237 bīn); iā thang ēng *enema terebinthinase* kòn-tng. Nā bô tēi-piān, múi nng jit tiòh ēng sat-būn-chúí-kòn-tng, hō i tēi-piān òe thng. Nā-sī hā-lī, ū-sī ēng **hún-chiūⁿ** á-sī ám kap *opium enema* kòn-tng-hoat (tē 235 bīn).

Nā-sī pīⁿ-lâng tng-lāi ū chhut-huih, tēi-piān-nih ū kú ē huih, ū-sī āng-sek, ū-sī o-sek. Nā khàn-hō khòⁿ-kìⁿ chit hō sek, tiòh liâm-piⁿ kā i-seng kóng.

Nā-sī pīⁿ-lâng m-chai-lâng, khàn-hō tiòh sió-sim chiàu-kò, in-ūi kiaⁿ-liáu i ka-kī ngiauh-khí-lái, tì-kàu siū-siong. Bòh-tit hō pīⁿ-lâng sī-siōng tó chhiò-chhiò khùn, kiaⁿ-liáu òe siⁿ jiók-siong, á-sī khì hì-iām.

Ū-sī pīⁿ-lâng ē sim-chng kah bô lát, tiòh ēng *brandy* hō i chiáh, m-kú só beh ēng ē iòh-phín, sng sī i-seng ē koan-hē.

Pīⁿ nā-sī ū chiām-chiām kah khin, múi jit iā thang ke-thiⁿ tām-pòh kah khòai siau-hòa ē sit-bút hō i chiáh. Tiòh thng-hāu i-seng ū bng-leng, chiah thang hō pīⁿ-lâng khí-lái-chē. Tē it pái tiòh hō tiám tōa liáu the-í-nih the, thng-hāu bīn-chhng chhu hó, chiah koh hō i tó-teh. Pīⁿ hó

liáu-āu iū-gôan tiòh ēng thé-un-khì kâ i kiám-un. Lim chiáh tiòh sió-sim, in-ūi chit hō pīⁿ-lâng beh hó ê sī put-chí iau, nā bô put-chí sió-sim chiàu-kòr, i beh thau chiáh. Bat ū chit-ê lāng teh-beh hó ê sī, put-chí iau, thau khí-lâi, khí chiáh gū-bah, hit mí tng-á phòah-chhng-khang, keh jít sòa sí-khì. Só-í tiòh sió-sim, iā m̄-thang siuⁿ lô-tōng, in-ūi kiaⁿ-liáu pīⁿ òe koh hōan-hók. Chit hō ê pīⁿ-lâng, khàn-hō tiòh kâ i ê chhin-chiáⁿ kóng, chhian-bān-m̄-thang thèh mih lâi hō i chiáh, bô lūn sím-mih mih. Pīⁿ-lâng hó ê sī tiòh kâ i sóe-ék; tī chúí ê lâi-bīn tiòh thīn *lysol* 10.0 c.c., á-sī *lotio carbolic*. I ê saⁿ-á-khòr, phē-toaⁿ, bīn-chhng, tiòh lóng ēng siáu-tòk-iòh-chúí kâ chīm, á-sī sóe.

Taⁿ beh koh tãi-liók kóng, khàn-hō sió-tng-jiát cheng ē kui-kú:

1. Hōan-chiá tãi-, siáu-piān ê khí-kū, beh ēng ê sī, kap ēng liáu, tiòh ēng siáu-tòk-iòh-chúí hē hit lâi-bīn.
2. Hōan-chiá ēng kè ê phē-toaⁿ, saⁿ-á-khòr, tiòh seng chīm hē siáu-tòk-iòh-chúí-nih, āu-lâi chiah sóe.
3. Bô lūn kâ pīⁿ-lâng chòe sím-mih tãi-chì, lóng tiòh ēng siáu-tòk-iòh-chúí sóe chhiú.
4. Hōan-chiá tãi-, siáu-piān, m̄-thang khng bīn-chhng-ē. Tiòh ēng pò lâi khàm, khng tī giām tãi-, siáu-piān sek-lâi.
5. Thé-un-khì tiòh chīm tī *lotio carbolic* ê iòh-chúí. Beh hō pīⁿ-lâng ēng, tiòh tãi-seng ēng chúí sóe, koh chhit. Ke-si, thé-un-khì tiòh lēng-gōa siat, tiòh siáu-tòk.

Chì-hū-su-jiát (*Typhus fever*): Tēng-gī: Chiū-sī thōan-jiám pīⁿ, hut-jiân-kan khí, sīn-keng cheng-chōng tâng, khah-siōng kè nng lé-pái-kú chiah hun-lī.

Gôan-in: Ū lāng kóng sī chit khoán lê-sōan-khún, chóng-sī iáu-bē chai. Put-chí gâu thōan-jiám. Lāng chū-chip khah-chōe chhin-chhiūⁿ kaⁿ-gák, á-sī peng tī iāⁿ-nih, i-īⁿ, chūn-nih, chiah khah khòai tú-tiòh. Kiaⁿ-lāng ak-chat ê só-chāi iā sī án-ni.

Cheng-chōng: Chiām-hók-kī chap-jī jít í-lâi. Hit-tiáp seng-khu bô khòahⁿ-òah. Cheng-chìn-kī hoat-choh ê sī hut-jiân kôaⁿ, hoat tiō, jiát tâng, thau-khak thiàⁿ, ka-chiah kap kha thiàⁿ, áu-thòr, kék lóan-jiók, m̄-chai-lāng, lām-sám kóng, ū-sī sàu. Tī saⁿ jít chì gō jít chiū hoat-chín (âng-tiám) tãi-seng tī pak-tó-phê kap heng-khám, āu-lâi tī kha chhiú kap bīn.

Thé-un hut-jiân khí 104°-105° tō F (40°-40.6°C.), tē it kôaiⁿ sī tē gō jít 105 tō-107 tō F. (40.6°-41.7° C.); lāng iáu-bē sí ū-sī kàu 109 tō F.(42.8°C.). Tī-liâu sī chhin-chhiūⁿ sió-tng-jiát cheng sio-siāng.

Seng-hōng-jiát (*Scarlet fever*): Tēng-gī: Chiū-sī chit hō thōan-jiám pīⁿ; i ê khoán-sit sī nâ-âu thiàⁿ, kap phē-hu chhut chin chōe âng-tiám.

Gôan-in: Tú-tú sī sím-mih tók iáu-bē koat-tēng. Chit-ê chiū-sī liū-heng-seng (流行性, *epidemic*), ū-sī sán-hoat-seng (散發性, *sporadic*). Khah-siōng sī gín-á 2 chì 12 hē. Khah-siōng jiám-tiòh chit pái nā-tiāⁿ, m̄-kú nng saⁿ pái iā bat.

Cheng-chōng: Chiām-hók-kī chit jít chì chhit jít, khah-siōng nng chì sī jít. Hoat-choh hut-jiân áu-thòr, gín-á ū keng-lōan (kín-keng-hong), khí jiát 104-105 tō F. (40°-40.6°C.). Nâ-âu ta koh thiàⁿ. Chhut hoat-chín 24 tiám chì 48 tiám-cheng-kú. Phē-nih ê liáp sī âng-tiám âng-tiám, tui âm-kún kap heng-khám khí, āu-lâi bô lōa-kú thong seng-khu lóng ū. Ū-sī chhui-khòr sī khah pèh, iā bô chhut âng-tiám. Chhui-chih chin âng.

Nâ-âu hoat-iām; ũ-sī iām-chèng òe thôn-jíám tù ian-thâu keng-kè Iûⁿ-sī-kng, thàu kàu tiông-hī. Chit ê tiông-hī chiū òe siⁿ lāng-iông, kó-mòh chiū phòa-khì, só-í tiòh sió-sim chiàu-kò, chiáp-chiáp sóe chhùi.

Siáu-piān ũ-sī ũ nng-pèh chit. Kah-siông chhit jít āu, jiát chiū thè, āu-lâi phê chiū òe lak-khí-lâi. Chit ê phê lak-khí-lâi ê sī, ũ-sī chhin-chhiūⁿ chiⁿ hiah tōa tè, ũ-sī kah tōa, ũ-sī kah sòe. Koh 10 chì 15 jít, hit-ê lóng lak-khí-lâi liáu.

Teh liù-phê khí-lâi ê sī, sī chin gâu thôn-jíám pát lāng, só-í tiòh sió-sim chiàu-kò, m̄-thang hō i kìⁿ-tiòh pát lāng. Nā ēng ē-tóe só kì ê tī-liâu-hoat, chit ê pīⁿ bōe thôn-jíám tiòh pát lāng.

Tī-liâu: Kah-chōe sī chhin-chhiūⁿ sió-tng-jiát ê liâu-hoat. Iā koh chit-ê liâu-hoat chiū-sī ēng *oleum olivae* 9, *acidum carbohicum* 1, lā hō i chiâu; ēng chit ê iú chhat nâ-âu. Saⁿ tiám chit pái, tiòh án-ni nng jít-kú. Koh poeh jít, chit jít chit pái. Ták jít nng pái ēng *oleum eucalypti* boah kui seng-khu kap thâu-mng; chit-ê tiòh chòe sī jít-kú, iā koh kè lák jít tiòh boah, chit jít chit pái. Nā án-ni boah, chit ê pīⁿ kah bōe kè pát lāng, iā kah bōe khí pát mih siók-hoat-pīⁿ chhin-chhiūⁿ sīn-chōng-iām, á-sī tiông-hī-iām.

Môa-chín (*Measles*): Tēng-gī: chit ê pīⁿ chiū-sī chin gâu thôn-jíám ê pīⁿ, i ê khoán-sit sī kiát-mòh-iām, lâu phīⁿ-chúi, āng-tiám.

Gôan-in: Tú-tú sī sím-mih tók iáu-bē koat-tēng. Kah-siông tú-tiòh chit ê pīⁿ chiū-sī sòe-hàn gín-á kap siàu-liân lāng. Môa-chín chiū-sī hong-thó pīⁿ (風土病, *endemic*), ũ-sī liú-hēng pīⁿ (*epidemic*).

Chèng-chōng: Chiām-hók-kí 7 chì 18 jít, kah-siông 14 jít. Cheng-chìn-kí sī ùi-kôaⁿ, lâu-phīⁿ-chúi, bák-chiu āng koh lâu bák-iú, iā sàu. Khí jiát 103-104 tō F. (39.4°-40°C.). Hoat-chín tē sī jít, phê-nih ê liáp sī chin āng, ũ-sī chhin-chhiūⁿ pòan-góat ê hēng; tãi-seng tù chhùi-phóe á-sī thâu-hiáh khí, āu-lâi piàn seng-khu lóng ũ chit hō tiám lâi kap chòe chit-ē. Chóng-sī tng hit-tiáp iáu-bē chhut gōa-phê ê sī, chòe gâu thôn-jíám lāng.

Nā kè nng saⁿ jít āu, hiah ê tiám chiū hoa-khì, thè-un chiū kah kē. Chhùi-lâi ê liám-mòh iā ũ khí chit tiám chit tiám sió-khóa pèh-pèh. Khí jiát liáu, kah-siông kè lák chhit jít, jiát chiah thè. Chit ê môa-chín ê lī-hāi gūi-hiám chiū-sī tù chit hō pīⁿ khòai-khòai jiám-tiòh hì-iām, á-sī mng-sòe-khì-kng-chi-hì-iām, tù án-ni gín-á put-chí chōe, sit-lòh sīⁿ-miā.

Tī-liâu: Tó tī bìn-chhng, hó ê khong-khì, kah khòai siau-hòa ê mih, chhin-chhiūⁿ gū-leng, koe-nng. Pīⁿ-sek tām-pòh àm kah hó. Bák-chiu kap chhùi, sóe hō chheng-khì. Thè-jiát-hoat, ēng léng-chúi sóe seng-khu. Nā-sī khí sàu, i-seng beh chhòng *vinum ipecac.* kap *scilla* ê iòh-chúi hō chiah. Kheng-khòai-kí ê sī tiòh sòe-jī, m̄-thang hō kôaⁿ-tiòh, tí-hông mng-sòe-khì-kng-chi-hì-iām, á-sī hì-lô-pīⁿ.

Hī-ē-chôaⁿ-iām (*Mumps*): Tēng-gī: Chit-ê chiū-sī thôn-jíám pīⁿ. I ê khoán-sit chiū-sī hī-ē-chôaⁿ, chit-ê á-sī nng-ê hoat-iām, ũ-sī liân-lūi-tiòh ék-ôan (睪丸, gōa-sīn, *testis*), nng-châu (*ovary*) kap leng-pông.

Gôan-in: Tú-tú sím-mih tók bē koat-tēng. Liú-hēng-pīⁿ. Eⁿ-á kap lâu lāng hán-tit. Lâm pí lú kah-chōe. Chiām-hók-kí nng saⁿ lé-pài. Cheng-chìn-kí ũ khí tām-pòh jiát, hī-ē thiàⁿ koh chéng, pō mih thiàⁿ, thun-mih thiàⁿ. Kàu cháp jít chiah òe kah siau. Kah-siông sī khin, m̄-kú iā bat siông-tiōng-ê.

Tī-liâu: Tó tī bîn-chhng. Chiah khòai siau-hòa ê mih. Hit ê chéng ê só-chāi tiòh chhòng mī ùn sio á-sī léng iòh-chúi lâi hip chòe léng-sip-pò.

Thian-jiân-chu: Tēng-gī: Chit-ê chiū-sī gâu thòan-jiám ê pīⁿ, i só chhut ê hoat-chín ū keng-kè chiah ê chām: thian-jiân-chu khiu-chín (丘疹, *papule*), thian-jiân-chu chúi-phā-chín (水疱疹, *vesicle*), thian-jiân-chu lāng-phā (膿疱, *pustule*), kiak-ka-phê (結痂皮, *scabbing*), iā i ê thê-un sī khah kī-kòai ê khoán.

Gòan-in: Tú-tú sím-mih tók iáu-bē koat-tēng. Chit ê tók ū tī i ê chúi-phā-chín kap lāng-phā ê lâi-bīn, iā kiám-chhái tī koaⁿ-lāi kap tãi-, siáu-piān-lāi.

Khah-siōng nā ū jiám-tiòh chit pái, tī chit-si-lāng bô koh jiám-tiòh.

Chit ê pīⁿ ū kúi-nā khoán, tī chia bōe bián-tit tiòh kán-séng kóng.

Chèng-chōng: Chiām-hòk-kī 10 chì 14 jít. Cheng-chìn-kī, hoat-choh-khí-lâi chin kín, hut-jiân khí jiát, ùi-kòaⁿ; nā-sī gín-á òe keng-lòan (kín-keng-hong); thâu-khah thiàⁿ, io ê só-chāi kap kha chin thiàⁿ, áu-thò. Chit-tiáp ū-sī òe khí hoat-chín chhin-chhiūⁿ seng-hông-jiát-ê á-sī môa-chín-ê.

Hoat-jiát sī jít āu òe hoat-chín, tãi-seng tī thâu-hiáh kap chhiú-mèh ê só-chāi; tī 24 tiám-cheng ê lâi-bīn òe kè thong seng-khu (tē 478 tô). Tãi-seng sī sòe âng liáp kiò-chòe khiu-chín. Tē gō lāk jít chiah-ê khiu-chín chiū pīⁿ-chiāⁿ phā, lâi-bīn ū chheng-chheng ê chiuⁿ, chit-ê kiò-chòe chúi-phā-chín. Tē poeh jít chit-ê chiuⁿ pīⁿ-chiāⁿ lāng pèh-pèh ng-ng, kiò-chòe lāng-phā, phê òe âng, chéng koh thiàⁿ. Chit-tiáp teh chhut hoat-chín ê sí, jiát ū thè, m̄-kú chhut liáu-āu pīⁿ-chiāⁿ lāng-phā, jiát koh khí chha-put-to chit jít-kú. Kàu tē chap jít hiah ê lāng-phā pīⁿ ta kiò-chòe kiak-ka-phê, koh nng saⁿ jít chiah lak-phí; ū-sī ū hūn ū-sī bô (tē 478 tô). Jiát ún-ún-á thè. Ū-sī hoat-chín ū chhut-huih, tī liáp-á-lāi ū huih, kiò-chòe chhut-huih-sèng thian-jiân-chu; gōa-phê, liām-móh, lóng chhut-huih; chit khoán khah-siōng tē saⁿ kàu tē lāk jít chiah sí.

Chèng-chu (*Vaccination*): Gín-á chhut-si saⁿ gèh-jit tiòh cheng-chu. Nā chit hō pīⁿ teh liū-hêng, tōa-lāng iā tiòh cheng-chu. In-ūi bô cheng-chu ê lāng, khah khòai jiám-tiòh.

Tī-liâu: Chhin-chhiūⁿ pát khoán thòan-jiám pīⁿ. Chiah ê lāng-phā iáu-bē ta tiòh chiong chúi-ni-pò ùn *lotio acidi carbolici* ê iòh-chúi ká i tah. Nā í-keng ta tiòh chhòng *oleum olivae* á-sī *vaselinum* á-sī *glycerinum* lâi ká boah. Ū-sī tiòh ēng kiông-sim-che. Iā pīⁿ-lāng tiòh lēng-gōa tōa chit keng pīⁿ-sek-lāi. Kheng-khòai-kī tiòh ták jít ēng *carbolic* sat-būn ká sóe seng-khu; hiah ê phí nā lak, tiòh chhòng khi sio. Tiòh theng-hāu phí lóng lak liáu, kè chit lé-pài chiah thang khi kīⁿ pát lāng.

Lāng nā cheng-chu, sī iáu-kín tiòh chheng-khì; iā ēng siau-tók ê pò kap pheng-tōa lâi pák chhiú.

Chúi-chu (*Chicken-pox* á-sī *Varicella*): Tēng-gī: Chiū-sī thòan-jiám pīⁿ, khah-siōng sī gín-á ū chit hō, iā òe hoat chúi-phā-chín.

Gòan-in sī iáu-bē chai. Khah-siōng liū-hêng pīⁿ, ū-sī sán-hoat-sèng. Kap thian-jiân-chu bô kan-siáp. Òe jiám-tiòh kúi-nā pái.

Chèng-chōng: Chiām-hòk-kī 10 chì 15 jít. Cheng-chìn-kī hoat-choh ū khí sió-khóa jiát, ùi-kòaⁿ, ū-sī áu-thò, io ê só-chāi kap kha òe thiàⁿ. Hoat-chín sī tī hit 24 tiám-cheng chiū hoat chhut; tãi-seng tī heng-khám, á-sī ka-chiah, bīn, thâu-hiáh, lō-bé kha chhiú. Tãi-seng chhut âng-tiám, chit liáp chit liáp, bô lōa-kú khí chúi-phā-chín, koh 36 á-sī 48 tiám, lâi-bīn ê chiuⁿ òe

pīⁿ-chiâⁿ lāng; tē saⁿ sì jít òe lak phí. Tī kúi-nā ùi siāng sī-chūn ũ thang khòaⁿ, chhin-chhiūⁿ chhiú ũ âng-tiám á-sī khiu-chín, heng-khám ũ khí chúí-phā-chín, pak-tó-phê ũ lāng-phā, iā bīn-nih teh lak phí. Ū-sī chin chiūⁿ, nā gín-á khi pē, āu-lái hó-khì-ê, òe kui jiah.

Tī-liâu: Tiòh tí-hông m̄-thang hō i jiàu. Tùi-chèng-liâu-hoat.

Sit-hû-tek-lí-a (*Diphtheria*): Tēng-gī: Chit-ê chiū-sī put-chí gâu thòan-jiám ê pīⁿ.

Khah-siōng khòaⁿ-kìⁿ, chiū-sī tī nâ-âu ê só-chāi ũ chhut pèh ê mih kiò-chòe ké-mòh (*false membrane*).

Gôan-in: Chit-ê chiū-sī hong-thó pīⁿ (風土病, *endemic*), iā ũ-sī liú-hêng pīⁿ. Chit ê sòe-khún (*Klebs Loffler bacillus*) chiū-sī tùi só ēng ê khì-kū, kap i-hók, gū-leng, chúí kap khong-khì, chiah lái. Cháp hē í-hā ê gín-á pí chap hē í-siōng-ê, khah khòai thòan-jiám. Nā-sī gín-á khí seng-hông-jiát á-sī môa-chín, á-sī khiā tī bô chheng-khì ê só-chāi, lóng òe tì-kàu tú-tiòh chit hō cheng.

Chèng-chōng: Chiām-hók-kī n̄ng jít chì chhit jít, khah-siōng n̄ng jít. Cheng-chìn-kī ũ-sī khin ũ-sī tâng, ùi-kôaⁿ, gín-á ũ-sī keng-lôan, io kap kha ê só-chāi thiàⁿ. Khí jiát 102.5 tō F. -104 tō F. (39.1°C -40°C.). Bô siūⁿ ài chiáh, ià-siān áu-thò.

Iân-thâu, nâ-âu, phīⁿ-khang, âu-thâu lóng òe tú-tiòh chit hō cheng. Siⁿ ké-mòh ê só-chāi sī líong pêng ê píⁿ-thô-chôaⁿ (*tonsils*) kap âu-thâu ê só-chāi. Khah khin-ê chiū-sī âng-âng, chit tiám chit tiám pèh-pèh phú-sek ê ké-mòh. Lāng nā kàu khah siōng-tiōng, ũ-sī saⁿ jít kàu gō jít ê līm-pa-chôaⁿ òe chéng koh thiàⁿ.

Nā-sī phīⁿ-lāi tú-tiòh chit hō cheng, tùi phīⁿ lâu-chhut-lái ê pài-siat-mih òe chhàu, phīⁿ iā òe lâu huìh.

Nā kàu âu-thâu chiū òe khí sàu, hō-khip bōe sūn iā sī ùi-lân, bīn-sek tóg chhiⁿ-lâm-sek mī-sī khah siōng-tiōng. Hō-khip ná kan-khó chhiⁿ-lâm-sek ná tâng, m̄-chai-lāng sòa sí-khí.

Lāng nā ũ chit hō cheng iū koh bâ-pì, òe kâⁿ pát mih cheng chhin-chhiūⁿ khì-kng-chi-hi-iām, sīn-chōng-pīⁿ, bâ-pì. Chit hō ê bâ-pì chiū-sī chin lī-hāi, iā chit pah pīⁿ-lāng ê tiōng-kan, chap chì jī-cháp òe kâⁿ-tiòh chit hō bâ-pì. Bâ-pì ê só-chāi chiū-sī sim-chōng, kóng-òe kap thun-mih ê kun-bah. Só-í lim chúí ài tùi phīⁿ-khang chhut-lái; chiáh mih iā pháiⁿ thun; siaⁿ-im bô chiàu pêng-siōng; kóng-òe khah-chōe sī phīⁿ-im. Bák-chiu ê kun-bah iā sit-lòh kong-iōng, chiū òe oai-khì. Mèh-phok iā khah kín, kha chhiú pháiⁿ-sè ũn-tōng.

Tī-liâu: Pīⁿ-lāng tiòh ka-kī lēng-gōa tiám tī chit keng pīⁿ-sek, tiòh ēng siau-tók-iòh, khòng-tók-huìh-chheng (*antitoxin*) ê chù-siā-hoat. Tó tī bīn-chhng, m̄-thang khí-lái, nā ũ thām, á-sī sím-mih mih sàu-chhut-lái, tiòh lâm chit pòⁿ *lotio acidi carbolici* 1-20. Sít-bút, chhin-chhiūⁿ sió-tng-jiát. Chit hō pīⁿ-lāng tiòh put-chí sió-sim chiàu-kò, in-ūi ũ kúi-nā hāng ê gúi-hiám tī-teh. Tiòh hō i tó-teh siōng chió sī saⁿ lé-pài-kú. Nā ũ bâ-pì ê cheng-chōng, tiòh tó khah kú. M̄-thang hō i chhut lát. Khàn-hō ê lāng tiòh ka-kī sió-sim sòe-jī, nā-sī gín-á teh sàu kap khàn-hō bīn-tú-bīn, ũ-sī iā òe jiám-tiòh.

Pīⁿ-sek-lāi ê un-tō: Tī un-tài ê só-chāi tiòh 65 tō F. (18.3°C.). Tī jiát-tài ê só-chāi tiòh chha-put-to 75 tō F. (23.9°C.). Iā tiòh siōng-siōng ũ hó ê khong-khì. M̄-thang hō i léng-tiòh. Pīⁿ-sek-lāi tiòh chhòng chit khaⁿ kún-chúí hē-teh hō kún, thang hō lāi-bīn ê khì siōng-siōng sip-lūn. Ū-sī ēng sio-tām-pò pau tī âm-kún nâ-âu ê só-chāi, iā òe hō i khah khòaⁿ-òah.

M̄-thang lī-khui i, in-ūi kiaⁿ -liáu i hut-jiân bōe-ōe hơ-kip, chiū thang kóaⁿ-kín chhiáⁿ i-seng. Khi-kng-chhiat-khui-sút it-khài ê khi-kū, kap pêng-sī só ēng-ê, lóng tiòh tãi-seng pī-pān hō piān, in-ūi m̄-chai tī-sī beh ēng, tiòh khah chá ū-pī.

Ke-si: Chiam-lāi-to, kiū-lāi-to; 2 ki ngoeh-á, 2 ki ū khí ê ngoeh-á; 6 ki tōng-méh-khîⁿ; 2 ki tōa siang-tun-kau; 2 ki lāi-kau; 2 ki chián-to; hông-háp-chiam, kap sòaⁿ; 4 ki khi-kng-hok-kng kap kng ê tòa-á; khui-chhùi-khì; chih-khîⁿ; kè-sáh ê koe-mng.

Tó ê khoán-sit khòaⁿ tē 479 tô.

Chit ê chhiú-sút sī i-seng chiong pīⁿ-lâng âm-kún ê chóng-khì-kng koah khui, tui hit ê só-chāi chiong khi-kng-hok-kng ká chng tui chóng-khì-kng jip-khì, khi-kng-hok-kng ê tòa chiah khan lái pák tī âm-kún, bōh-tit hō khi-kng-hok-kng òe tín-tāng.

Ū lái gōa nng tiâu kng. Tī gōa khi-kng-hok-kng-lāi ū chit tiâu lái-kng hō khàn-hō òe sūi-piān thang chiong hit tiâu lái-kng thèh-chhut-lái, iā òe sūi-piān-tit thang chhit hō chheng-khì; m̄-bián tháu-khui hit tiâu tòa (tē 480 tô). Ū-sī ēng kè-sáh ê koe-mng chhit kng-lāi ê thām khí-lái. Nā-sī i-seng teh thèh gōa-kng ê sī khàn-hō tiòh kóaⁿ-kín chiong chúi sóe hō chheng-khì, iā chiong sin ê tòa koh pák hō hó-sè, nā-sī sī-kan ū khah lēng, chiū ká i kè-sáh.

Pīⁿ-lâng teh-beh hó, m̄-bián ēng khi-kng-hok-kng ê sī, khàn-hō tiòh sió-sim, khòaⁿ i ê hơ-kip ū hó-hó á-bô, bīn-sek òe tng chhiⁿ-lâm-sek á bōe, òe khùn-tit bōe; iā tiòh tãi-seng ū-pī khui khi-kng ê khîⁿ-á.

Ū-sī m̄-bián koah khui khi-kng, sī chiong gūn-kng chng jip gín-á âu-thâu-lái.

Khàn-hō khi-kng-hok-kng ê gūi-hiám kap tī-liâu-hoat, chit ê gūi-hiám ū saⁿ hāng:

1. Khi-kng-hok-kng ū-sī òe ka-laúh, in-ūi tòa kat liáu siuⁿ lēng, á-sī in-ūi pīⁿ-lâng khiú lak-khí-lái. Án-ni tiòh chek-sī chiong hit tiâu tòa ka hō tng. Chhian-bān-m̄-thang chiong gūn-kng sak jip-khì, tiòh kóaⁿ-kín chhiáⁿ i-seng lái, iā tiòh hō hit ê phòa-pīⁿ gín-á ê âm-kún chhun-tít, kiám-chhái khah òe hơ-kip, thang theng-hāu i-seng. Nā-sī bōe òe hơ-kip, i-seng iā iáu-bē kàu, khàn-hō tiòh ēng khui khi-kng ê khîⁿ-á jip khi-kng. Chit-ê-m̄-sī khòai, só-í, beh chng-lòh-khì ê sī, m̄-thang chhut lát; nā bōe liám-pīⁿ chng-jip-khì, tiāⁿ-tiòh sī in-ūi chhē hit tiâu khi-kng bô tiòh. Iáu-kín tiòh òe-ki-tit khîⁿ-á tiòh í-keng chng-jip-khì kng-lái chiah thang pàng khui.

2. Ū-sī lô-liām-nōa, á-sī ké-mòh, á-sī huih-tè, lái that-tiòh gūn-kng. Án-ni i-tī ê hoat-tō, sī tiòh kóaⁿ-kín chiong lái-kng thèh-chhut-lái, sóe hō chheng-khì, chiah koh ká chng-jip-khì.

3. Ū-sī ū tōa tè ê ké-mòh bōe tit thang tui gūn-kng chhut-lái, só-í that-tiòh khi-kng, òe hō hit ê phòa-pīⁿ gín-á bōe hơ-kip. Nā-sī siuⁿ kú, to bōe theng-hāu-tit i-seng lái, khòaⁿ liáu chhin-chhiūⁿ beh tū-sí, hit-sī khàn-hō iā thang chiong gūn-kng puìh-khí-lái. Nā m̄-sī khah láu-lián ê khàn-hō chiū m̄-thang chū-chok chū-choan. Bô lūn sī ēng sím-mih hoat-tō, lóng tiòh hō hit ê gūn-kng òe chheng-khì, chhian-bān-m̄-thang ēng chhui ká suh, in-ūi láng nā suh-tiòh chit hō tók-khì jip tī nâ-âu, chiū òe tú-tiòh sit-hû-tek-lí-a.

Ū-sī khàn-hō tiòh chhòng iòh hē tī gín-á ê nâ-âu hia, hit ê gín-á òe khòai-khòai chiong ū bì-seng-bút ê ké-mòh, á-sī thām thờ tī khàn-hō ê bīn. Só-í khàn-hō tiòh ēng chit tiâu siau-tók ê mí-se tà tī bīn-nih. Chhùi iā tiòh háp-teh, nā sàu chheng-tiòh khàn-hō ê bák-chiu, i tiòh ēng *lotio acidi borici* ê iòh-chúi ka-kī sóe i ê bák-chiu, lái tī-hông m̄-bián jiám-tiòh chit hō cheng. Tī chia só ēng lái sóe nâ-ân ê iòh, ū-sī ēng *oleum olivae* 9.0, *acidum carbolicum* 1.0c.c., lái hō chiáu; iā ū-sī ēng *lotio acidi carbolici* 1-40 lái sóe. Ū-sī tiòh tui phīⁿ-khang lái sóe.

Nā-sī hit ê ké-mòh ū sàu-chhut-lâi, tiòh hē tī chit-ê chheng-khì ū khì-chúi ê pân-lâi-nih, hō i-seng thang kiám-giām.

Nā-sī tōa-lâng tú-tiòh sit-hû-tek-lí-a (pèh-âu-chèng) iā sī gûi-hiám.

Gín-á ê nâ-âu òe thiàⁿ, só-í tiòh khng i chia^h, m̄-thang thàn i ê ì-sù, ū-sī tiòh bián-kióng i chia^h, á-sī tùi phīⁿ-khang kā i chhī, á-sī tiòh êng-ióng-kòan-tng.

Koh chit hāng kài iàu-kín-ê tī-liâu-hoat, chiū-sī không-tók-sò ê chù-siā-hoat.

Không-tók-huih-chheng: Sī tùi bé ê huih lâi tit-tiòh. Pī-pān ê hoat-tō chiū-sī ēng sit-hû-tek-lí-a sòe-khún ê tók, chù-siā tī bé ê chēng-mèh-lâi, tãi-seng tām-pòh, āu-lâi khah-chōe, hit chia^h bé chiū bōe tú-tiòh chit hō pīⁿ. Án-ni tī bé ê seng-khu-nih ê huih, chiū òe siⁿ ū kong-sat bī-khún ê chit, só-í ū biat sit-hû-tek-lí-a â khui-lát. Kè sī gō gèh-jit āu, chia^h tùi bé ê seng-khu pàng i ê huih chhut-lâi, bé iā m̄-chai thiàⁿ; huih pīⁿ-chiāⁿ kui-tè, hit ê huih-chheng chiū òe ū kong-sat bī-khún ê chit, kiò-chòe không-tók-huih-chheng (*antitoxic serum*); chit-ê siu-khí-lâi thang ēng. Teh ēng ê hoat-tō chiū-sī ēng chit ki chù-siā-khì chiong không-tók-huih-chheng chù-siā jip lāng seng-khu ê phê-ē-kiat-tè-chit-lâi. Chit ê chù-siā ê hoat ū-sī sió-khóa m̄-hó, in-ūi chù-siā liáu, chhit jit chì chap jit-āu, chiū kui seng-khu òe siⁿ chhut hoat-chín, koan-chat iā òe thiàⁿ. Chit-ê sī khah bô iáu-kín, kiò-chòe huih-chheng pīⁿ (*serum disease*). Tī-hông ê hoat-tō, chiū-sī ēng *calcii lactas* grm. 1.0, chit jit saⁿ pái hō chia^h. Tiòh án-ni chia^h sī jit.

Chit ê không-tók-huih-chheng tiòh ēng lōa-chōe? Ū-hông ê chù-siā tiòh 1,000 bián-èk toaⁿ-ūi (*units*). Chóng-sī án-ni só tit-tiòh ê pó-hō sī saⁿ lé-pài-kú nā-tiāⁿ. Tī-liâu ê chù-siā siōng chió tiòh ēng gō chheng bián-èk toaⁿ-ūi. Nā khah siōng-tiōng tiòh ēng 5,000 chì 20,000 chòe chit pái chù-siā. Nā pīⁿ í-keng gō lāk jit-kú tiòh chòe chit-ê chù-siā nng bān chì gō bān. Kè lāk tiám cheng-kú nā bô khah chòah, tiòh koh chit pái chim-chiok chù-siā. Chit hō lóng sī i-seng ê koan-hē.

Koh chit hāng, ū-sī gín-á chia^h i-seng khòaⁿ hó-hó beh tng-khì, òe hut-jiân-kan sòa sí-khì. Chit-ê sī tùi sim ê sîn-keng-bâ-pì. Bat ū chit-ê gín-á í-hó thè tī keng-kè chit gèh-jit, hut-jiân-kan sí-khì. Só-í kheng-khòai-kì tiòh put-chí sió-sim chia^h-kò. Nā ū hit hō bâ-pì ê cheng, tiòh tó-teh, chhòng chu-ióng ê sit-bút, kap không-chhòng-che chhin-chhiūⁿ *strychnina* ê iòh hō chia^h.

Khàn-hō sit-hû-tek-lí-a ê kui-kú:

1. Nā beh chhòng iòh hē pīⁿ-lāng ê chhui, á-sī nâ-âu-nih, á-sī beh bong khì-kng-hok-kng hit-sī, tiòh ēng siu-tók ê mī-se, lâi khàm pún-sin ê bīn-nih, iā chhui tiòh háp-háp, āu-lâi chhòng liáu tiòh chiong mī-se chìm *lotio acidi carbolici*, á-sī kā sio-khì.

2. Tiòh chhòng chit phún siu-tók-iòh-chúi *lotio acidi carbolici* 1-20, hē tī bīn-chhng-piⁿ-nih, chiong it-khai ê khì-kū lóng hē tī phún-lâi, m̄-thang khng hit toh-téng-nih.

3. Nā-sī chhit phīⁿ-khang á-sī chhui, tiòh ēng mī-hoe á-sī pò, ēng liáu tiòh sio-khì.

4. Nā-sī chhit gín-á ê phīⁿ, á-sī chhit chhui, tiòh ēng phê-tōaⁿ á-sī bīn-kun chiong kha chhiú kā i am-teh, chia^h ún-ún-á kā i sóe; m̄-thang chhut lát sóe. Sóe liáu bīn-kun tiòh kè-sáh.

5. Nā pīⁿ-lāng teh lim chia^h ê sí, tiòh khòaⁿ i ū sàu bô, iā tiòh khòaⁿ sit-bút ū tùi phīⁿ-lâi tò-tng-lâi, á-sī tùi chóng-khì-kng-jip-khì, lâi khí sàu. Nā ū chit khoán ê cheng-chōng, tiòh liām-piⁿ kā i-seng kóng. Tiòh òe-kì-tit múi pái chia^h, m̄-thang siuⁿ chōe.

6. Nā-sī tùi phīⁿ-khang-lâi kā pīⁿ-lāng chhī chia^h-mih, teh chng hit tiâu chhiū-leng-kng ê sí, thâu-khak tiòh tit-tit; kng tiòh boah *glycerinum* ê iòh. Chng chhiū-leng-kng ê sí, nā-sī pīⁿ-lāng òe sàu, tiòh liām-piⁿ thiu-chhut-lâi, theng-hāu tiap-á-kú, chia^h koh chng.

Chhng-jíp-khì liáu-āu khòaⁿ hit ê gín-á hơ-khip sī cháiⁿ-iūⁿ. Iā tiòh khòaⁿ hit tiâu chhiū-leng-kóng òe chhng m̄-tiòh, tùi chhùi-nih jíp-khì á bōe, in-ūi tùi phīⁿ-khang teh chhng, òe tùi chhùi-nih jíp-khì. Nā-sī chhiū-leng-kóng í-keng kàu ūi ê só-chāi, chia h thang ēng gū-leng, á-sī pát khoán liū-tōng ê mih lâi chhī i (khòaⁿ tē 184 bīn).

7. Só thờ-chhut-lâi ê ké-mớh tiòh liām-pīⁿ ká sio-khì. Nā beh khng-teh hō i-seng giām, tiòh chiong hit ê mớh hē tī ū khi-chúi ê chhi-giām po-lê-kng-lāi, ēng mī-hoe tùi kng-chhùi that-teh.

8. Teh-beh hó ê sī m̄-thang hō kùn-óa pát lāng.

9. Bô lūn ká pīⁿ-lāng chhòng sīm-mih tãi-chì liáu-āu, lóng tiòh ēng siau-tók-iòh-chúi sóe i ê chhiú.

10. Pīⁿ-lāng thè-īⁿ liáu, tiòh ēng siau-tók ê hoat-tō lâi chheng-kiat pīⁿ-sek.

Pah-jit-sàu (*Whooping Cough*): Tēng-gī: Chit ê pīⁿ thōan-jiām pīⁿ ê chit hāng; sàu-chhut-lâi ê siaⁿ sī chhin-chhiūⁿ káu teh pūi; nā khip-jíp sī chhin-chhiūⁿ koe teh thī.

Gōan-in: Thām-lāi ê sòe-khún. Liū-hēng pīⁿ. Ū-sī môa-chín ê tãi-seng, á-sī keng-kè liáu, chiah tú-tiòh chit hō pīⁿ. Kah-siōng sī gín-á. Jiām-tiòh liáu hán-tit koh jiām-tiòh.

Chèng-chōng: Chiām-hók-kī chhit jít chì chap jít. Cheng-chìn-kī lâu bak-iū, lâu phīⁿ-chúi, kám-mō. Sàu chiām-chiām kah siōng-tiōng, kàu teh thī ê sī-chūn. Hit ê sàu ê khoán-sit sī té-té chiap-sòa tit-tit sàu; bīn tng chhiⁿ-lām-sek, kàu lō-bé khip-jíp ê siaⁿ chhin-chhiūⁿ koe teh thī; ū-sī sàu liáu chiah áu-thò. Kah-siōng kè chit pah jít chiah chiām-chiām hó. M̄-kú ū-sī òe khí khi-kng-chì-hì-iām, chhut-huih, hì-lô pīⁿ.

Tī-liâu: Hō ka-kī lēng-gōa tiām chit keng pīⁿ-sek. Hó ê khong-khì. Jit-sī hō i tī gōa-bīn khip-jíp khong-khì. Tiòh sió-sim chiàu-kò, m̄-thang hō léng-tiòh. Ū-sī ēng iòh kúi-nā khoán; iā bô sīm-mih kong-hāu. Kheng-khòai-kī tiòh chiáh kiōng-chòng-che, hī-iū, chu-ióng ê sit-bút.

Hó-liát-la (*Cholera*): Tēng-gī: Chit ê pīⁿ chiū-sī thōan-jiām pīⁿ ê chit hāng. Ū ték-piát ê sòe-khún, tùi lāng ê lim chiáh lâi jíp. Tōa áu, tōa sià, iā put-chí soe-jiók.

Gōan-in: Lāng tōa chiáh chiú, seng-khu soe-jiók, só tiām ê só-chāi kah bô háp tī òe-seng. Ū chit hō sòe-khún kiò-chòe lê-sōan-khún (*spirillum*), sī-siōng tī-teh. Chit hō sòe-khún ū tī pùn-nih, kap tng-á-lāi. Nā sit-bút ū bak-tiòh chit hō pīⁿ-lāng ê pùn, tī sit-bút-lāi iā òe hit hō ê sòe-khún.

Chèng-chōng: Chiām-hók-kī chit jít chì gō jít. Cheng-chìn-kī òe hā-lī, seng-khu bô khòaⁿ-óah, pak-tó thiàⁿ, áu-thò. Bô lōa-kú ū hā-lī chin chōe pái, i ê pùn sī chhin-chhiūⁿ phun-ám. Áu-thò, chhùi-ta, pak-tó thiàⁿ, kha thiàⁿ. Hut-jiân lāng put-chí soe-jiók ná beh hūn-khì ê khoán. Pīⁿ-lāng seng-khu chin sán, mēh-phok m̄-hó, thé-un lóh kē. Siáu-súi kiám-chió. Ū-sī chit hō ê lāng kè bô kúi tiām-cheng chiū òe sí.

Hó-liát-la ê pīⁿ òe lian-lūi tiòh pát ūi, tì-kàu ū sīn-chōng-iām, áu-thâu-iām, tōa-tng-iām, hì-iām.

Tī-liâu: Pīⁿ-lāng tiòh ka-kī lēng-gōa tiām chit keng pīⁿ-sek. I ê tãi-, siáu-piān tiòh lâm siau-tók-iòh-chúi chhin-chhiūⁿ í-keng kóng. Só beh lim ê chúi tiòh seng kún. Nā ū pak-tó thiàⁿ tiòh *morphia* chù-siā, un-sip-pò hē pak-tó-téng. Ēng *sodii bicarbonas* iòh-chúi sóe ūi. Chiong peng, ko-phi-tê á-sī phū-tô-chiú hō i chiáh. Sī-siōng hō i sio, ēng sio-chúi-kòan hē seng-khu-piⁿ-á. Ū-sī tiòh ēng *camphor* kap *ether* ká i chù-siā. Ū koh chit-ê liáu-hoat put-chí hó, chiū-sī ēng iām-chúi-chù-siā jíp chēng-mēh-lāi.

Síau-jî-kip-sèng chek-chhé-chiân-kak-iām (*Acute anterior polio-myelitis*): Tēng-gī: Chit-ê chiū-sī liū-hêng-sèng kap sán-hoat-sèng ê thōan-jiám pīⁿ, chiū-sī khí chek-chhé-chiân-kak-iām.

Gōan-in: Khah-chōe sī chit hē chì lāk hē ê gín-á, só-í kiò síau-jî-bâ-pì ê miā. Tú-tú sím-mih bì-seng-bút, á-sī sím-mih tók iáu-bē koat-tēng. Chit ê tók tùi phīⁿ-liām-mòh chiah jíp seng-khu.

Chèng-chōng: Chiām-hók-kī sī gō jít chì chấp jít. Pīⁿ-lâng thau-khak thiàⁿ, kha-chhiú sng. Ū-sī mī-sī khi khùn, sió-khóa hoat-jiát, chá-khí-sī khùn-khí-lâi, lāu-bú khoàⁿ-kìⁿ gín-á kui seng-khu, á-sī chit só-chāi bōe tín-tāng. Hit ê bâ-pì ê só-chāi khah-siōng sī kha, ū-sī chhiú iā ū. Kè n̄ng saⁿ lé-pài chiām-chiām khah hó, chóng-sī khah-chōe bōe chiàu-gōan. Nā hó-giáh lāng khah ū chíⁿ thang tiāu-ióng, i ê gín-á òe tit-tiòh kong-hāu sī put-chí tōa. Khah-siōng nā hōan-tiòh, chit-si-lāng khah lám, iā kun-bah khah sòe ki.

Tī-liâu: Siau-iām ê liâu-hoat. Só ēng ê iòh sī *urotropin, aspirin, quinina*. Kha chhiú nā thiàⁿ tiòh ēng mī-hoe lâi pau. Hó ê khong-khì. N̄ng saⁿ lé-pài-āu, nā bōe thiàⁿ, bô jiát, tiòh ũn-ũn-á ēng *oleum olivae* ê iòh-iū lâi àn-mô; ū-sī ēng tiān-khì lâi tī-liâu; iā chu-ióng ê sit-bút. Kun-bah tōng-chok ê tī-liâu-hoat. Tāi-seng i-seng á-sī khàn-hō ká i chòe, kàu i ū khùi-lát òe sió-khóa ka-kī chòe ê sī, tiòh khng i ka-kī chòe.

Pīⁿ-sek síau-tók-hoat: Thōan-jiám pīⁿ kè liáu-āu tiòh ēng chit ê hoat-tō lâi síau-tók.

1. M̄ng kap thang-á-m̄ng koaiⁿ bát.
2. Sek-lāi ê tū lap toh-thoah, tiòk khui; lâi-bīn ê mih thèh-khí-lâi. Saⁿ, kap thán-á, mī-phē tiòh tiâu pāng-nih ê tióng-ng. Tiòh hian jiòk-á.
3. Ēng tēk-piát ê síau-tók-teng chhin-chhiūⁿ "*Alformant*" chhāi tī thih-tháng, tī-hông hoat hē ê iân-kò. Ū-sī ēng jiū-ñg hō tòh. Hit ki teng tiám liáu-āu, m̄ng tiòh koaiⁿ; nā ū kang-phāng, hiah-ê tiòh liām hō bát, á-sī ēng tâm ê chhit-pò chhòng hō bát.
4. Tiòh theng-hāu 12 tiám-cheng-kú. Jiān-āu thang-á kap m̄ng lóng khui hō khong-khì òe thong-thàu. Tiòh khui 6 tiám-cheng-kú.
5. Sek-lāi ê tū, í, toh, thoah, tiòh ēng sat-būn, sio-chúi sóe hō chheng-khì, āu-lâi chiah ēng *lotio acidi carbolici* 1-100 koh sóe chit pái.
6. Nā gín-á ū thōan jiám pīⁿ, i só ēng chhit-thô ê mih tiòh ká sio-liò-khì; m̄-thang khng hō pát ê gín-á chhit-thô, kiaⁿ-liáu òe thōan-jiám.